

Journal of Applied Tourism Research

2021, Vol. 2, No. 2, 117-124

ISSN: 2717-8951

THE EFFECT OF COVID-19 PANDEMIC ON HEALTH TOURISM

Abdullah SARMAN¹ & Emine SARMAN²

Abstract

Health tourism is defined as people traveling from their place of residence to another place for health reasons. Through this tourism, people receive physical care, diet, healthy nutrition, relaxation and mental training in a hotel with professional service to maintain and improve their health levels. Health tourism has become more popular in recent years and has begun to be expressed as an important tool in meeting people's expectations. The Coronavirus (Covid-19) disease, which started in Wuhan, China and was declared a pandemic by the World Health Organization on March 11, 2020, has caused global effects and economic crises. Health tourism has also been affected by the pandemic process. Travel restrictions and travel bans implemented to reduce the risk of spreading the infection have had worldwide impacts on the travel, accommodation and tourism industry. This situation exacerbates international tourism and the worldwide economic crisis. In this review, it is aimed to determine the possible effects of Covid-19, which is a current pandemic, on health tourism, and to make some suggestions to country administrators, sector representatives and managers.

Keywords:

Covid-19,
Health
Tourism,
Medical
Tourism,
Pandemic

Article

History:

Received:
02 Sep 2021
Accepted:
30 Dec 2021

COVID-19 PANDEMİSİNİN SAĞLIK TURİZMİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Özet

Sağlık turizmi kişilerin sağlık nedenleriyle ikamet ettikleri yerden başka bir yere seyahat etmesi olarak tanımlanmaktadır. Bu turizm sayesinde, insanlar sağlık düzeylerini korumak ve yükseltmek için profesyonel hizmet sunumu olan bir otelde fiziksel bakım, diyet, sağlıklı beslenme, gevşeme ve zihinsel eğitim almaktadır. Sağlık turizmi son yıllarda daha popüler hale gelmiş ve insanların beklentilerini karşılamada önemli bir araç olarak ifade edilmeye başlamıştır. Çin'in Wuhan kentinde başlayan ve 11 Mart 2020'de Dünya Sağlık Örgütü tarafından bir pandemi olarak ilan edilen Coronavirüs (Covid-19) hastalığı, küresel etkilere ve ekonomik krizlere neden olmuştur. Sağlık turizmi de pandemi sürecinden etkilenmiştir. Enfeksiyonun yayılma riskini azaltmak için uygulanan seyahat kısıtlamaları ve seyahat yasakları seyahat, konaklama ve turizm sektöründe dünya çapında etkilere olmuştur. Bu durum uluslararası turizmi ve dünya çapında yaşanan ekonomik krizi şiddetlendirmektedir. Bu derlemede güncel bir pandemi olan Covid-19'un sağlık turizmi üzerindeki olası etkilerinin neler olacağını belirlenmesi, ülke idarecileri, sektör temsilcileri ve yöneticilerine birtakım önerilerde bulunulması amaçlanmıştır.

Anahtar

Kelimeler:

Covid-19,
Sağlık
Turizmi,
Medikal
Turizm,
Pandemi

Makale

Geçmişi:

Alınan tarih:
02 Eylül 2021
Kabul tarihi:
30 Aralık 2021

¹ Corresponding Author. ORCID: 0000-0002-5081-4593, Öğr. Gör., Bingöl Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, asarman@bingol.edu.tr

² ORCID: 0000-0002-4671-9315, Dr., esrnm@hotmail.com

1. Giriş

Bu güne kadar birden fazla tanımı yapılmış olmakla birlikte, sağlık turizmi kişilerin sağlık nedenleriyle ikamet ettikleri yerden başka bir yere seyahat etmesi olarak tanımlanmaktadır (García-Altés, 2005, s. 262-266). Sağlık turizmi sayesinde, insanlar sağlık düzeylerini korumak ve yükseltmek için profesyonel hizmet sunumu olan bir otelde fiziksel bakım, diyet, sağlıklı beslenme, gevşeme ve zihinsel eğitim almaktadır (Mueller ve Kaufmann, 2001, s. 5-17). Sağlık turizmi son yıllarda daha popüler hale gelmiş ve insanların beklentilerini karşılamada önemli bir araç olarak ifade edilmeye başlamıştır. Sağlık turizmi medikal, termal, yaşlı ve engelli turizmi gibi türleri olan geniş kapsamlı bir özelliğe sahiptir.

Medikal turizmde gelişmiş ve gelir düzeyi yüksek ülkelerden düşük ve orta gelirli ülkelere sağlık hizmetinden daha ucuza yararlanmak için yapılan seyahatler söz konusudur (Thinakorn, Hanefeld ve Smith, 2016, s. 30-36). Hastalar, alanında başarılı olan tıp hekimlerince sunulan tedavi edici sağlık hizmetlerinden yararlanmak amacıyla ikametlerinden ayrılarak başka yerlere seyahat etmektedir. Bu seyahatler bazen hastanın yaşadığı ülkede sınırları içerisinde yer alan iller veya eyaletler arasında, bazen de uluslararası nitelikte olabilmektedir. Hastaların medikal turizm kapsamında sunulan tedavi edici sağlık hizmetleri için Brezilya, Hindistan, Kosta Rika ve Malezya gibi ülkeleri tercih ettikleri belirtilmektedir (Özer ve Songur, 2012, s. 69-81).

Bir diğer sağlık turizm türü olan termal turizm ise termal içeriğe ve özelliğe sahip suların farklı tür tedaviler, eğlence ve rekreasyon amacıyla kullanılmasıdır. Bu turizm türü SPA ve Wellness turizmi olarak da isimlendirilmektedir (Kördeve, 2016, s. 51-61). Eklem ve romatizmal hastalıkların tedavisinde kullanılan fizik tedavi ve egzersiz niteliğindeki uygulamalardan oluşan termal turizm, kaplıca şeklindeki doğal yer altı sıcak su kaynaklarının çıktığı yerlerdeki tesislerde yapılmaktadır. Hastaların termal turizm için Avusturya, Macaristan ve Maldivler gibi ülkeleri yaygın olarak tercih ettikleri bildirilmektedir (Özer ve Songur, 2012, s. 69-81).

Tüm dünyada yaşlı nüfusun artmasına bağlı olarak giderek artış sergileyen yaşlı turizmi, özel bakım gereksinimi olan ve genellikle 65 yaş üstü bireylerin tedavi ihtiyaçlarına cevap verilmesi için başka ülkelere yapılan seyahatleri ifade etmektedir (Özsarı ve Karatana, 2013, s. 136-144). Sunulan hizmetin sonucunda çeşitli kronik rahatsızlıkları olan hastaların özellikli sosyal tesislerde tedavileri sağlanabilmektedir.

Sağlık turizminin son türü olan engelli turizmiyle engelli bireylerin seyahat edebilmeleri sağlanarak, gezme, eğlenme ve tedavi görme ihtiyaçlarına yönelik olarak farklı müdahaleler sağlanmaktadır (Kördeve, 2016, s. 51-61). Belediyeler başta olmak üzere resmi kurum veya özel kuruluşlar engelli turizmde engelli insanların ihtiyaçlarına cevap verebilecek tesisler oluşturmayı hedeflemektedir. Görüldüğü üzere sağlık turizmi çok geniş bir kapsama sahiptir. Bu yönüyle değerlendirildiğinde sağlık turizminin çeşitli ekonomik ve demografik faktörlerden etkilendiği belirtilmektedir (Handszuh ve Waters, 1997, s. 20-26).

Çin'in Wuhan merkezinde başlayan Coronavirüs (Covid-19) hastalığı hızlı bir şekilde dünya geneline yayılmıştır. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) bu hastalığı ilk kez 11 Mart 2020 tarihinde küresel bir salgın olarak ilan etmiştir (Guan vd., 2020, s. 1708-1720). Pandemi ilanını takip eden gün ve haftalar içinde enfeksiyon ve ölüm sayıları hızla artmıştır. DSÖ'nün 18 Ağustos 2021 tarihli verilerine göre Covid-19 hastalığı nedeniyle dünya genelinde 208 milyon kesinleşmiş vaka ve yaklaşık 4,6 milyon ölüm yaşandığı bildirilmiştir (World Health Organization, 2021). Bu durum, hükümetleri ülkelerindeki yayılmayı kontrol altına almak için seyahatleri kontrollü hale getirmeye, okulların kapatılmasına, kısıtlama tedbirleri gibi çeşitli uygulamaları hayata geçirmeye zorlamıştır. Özellikle de seyahat yasakları (hem iç hem de dış) ve sınırların kapanması nedeniyle turizm endüstrisi çok fazla etkilenmiştir.

Dünya Turizm Örgütü (UNWTO), 2020 yılında uluslararası turizm gelirlerinde %20-30 oranında bir azalmanın yaşanabileceğini, bunun mali kaybının 300-450 milyar Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Doları arasında olacağını belirtmiştir (World Tourism Organization, 2020). Covid-19 pandemisinin yayılımı hızlandıkça bu kayıpların daha da artacağı düşünülmektedir.

Bu makalede güncel bir pandemi olan Covid-19'un sağlık turizmi üzerindeki olası etkilerinin neler olacağını belirlenmesi, ülke idarecileri, sektör temsilcileri ve yöneticilerine birtakım önerilerde bulunulması amaçlanmıştır.

1.1. İnsanlık Tarihindeki Önemli Salgınlar ve Turizm

Dünya, 2020-2021 yılları başta olmak üzere son 30 yılda insan sağlığını ve hayatını tehdit eden 30'dan fazla yeni enfeksiyon hastalığıyla karşı karşıya kalmıştır (Nkengasong, 2020, s. 310-311). Ağır Akut Solunum Yolu Yetersizliği Sendromu (SARS), Kuş Gribi, Sıtma, Sarıhumma, Dang humması ve Ebola bunlardan yalnızca birkaçıdır. Bu hastalıkların turizm üzerinde farklı etkileri olduğu belirtilmiştir. Örneğin Zeng, Carter ve De Lacy (2005, s. 306-322), ağır akut solunum yolu yetersizliği sendromu (SARS) isimli hastalığın Çin'de turizm üzerinde önemli etkileri olduğunu, ülkede kısa vadeli bir kriz yaşanmasına sebep olduğunu belirtmiştir. Blake, Sinclair ve Sugiyarto (2003, s. 449-465), şap hastalığının Birleşik Krallık'ta turizm harcamalarını azalttığını bildirmiştir. Kuo, Chen, Tseng, Ju ve Huang'ın (2008, s. 917-928), Kuş Gribi ve SARS'ın Asya'ya gelen turistler üzerindeki etkilerini araştırdığı çalışmada SARS'tan etkilenen ülkelerde turist sayısının önemli ölçüde azaldığı belirlenmiştir. Rossello, Santana-Gallego ve Awan'ın çalışmasında (2017, s. 538-548), Sıtma, Sarıhumma, Dang humması ve Ebola'dan etkilenen ülkelerdeki turist sayısında önemli bir azalma olduğu belirtilmiştir. 2012 yılında tanımlanan Orta Doğu Solunum Sendromu (MERS) virüsünün enfekte kişilerin damlacıkları ve yakın temas yoluyla başkalarına bulaştığı belirlendiği için seyahat kısıtlamalarının (Al-Tawfiq, Zumla ve Memish, 2014, s. 422-428) hastalığın yayılmasını en aza indirmek ve toplumdaki bulaşma oranını kontrol etmek için en yararlı ve etkili müdahale olduğu düşünülerek çeşitli kısıtlamalar uygulanmıştır (Ioannides ve Gyimóthy, 2020, s. 624-632).

1.2. Covid-19 ve Sağlık Turizmi

Covid-19'a neden olan Koronavirüs'ler bu hastalığı insanlık tarihinin en ölümcül salgınlarından biri haline getirmiştir. Covid-19'un belirtileri ölümcül olmayan ve ayakta atlatılabilecek semptomlardan, yaşamı tehdit eden durumlara kadar değişen geniş bir dağılıma sahiptir (Abbas, Wang, Su ve Ziapour, 2021, s. 1917-1932). İnsanlar birbirlerine yaklaştıklarında virüs esas olarak enfekte kişinin öksürmesi, hapşırması veya konuşmasıyla hava yoluyla başka bir kişiye bulaşmaktadır. Kontamine yüzeyler de hastalığın yayılmasını kolaylaştırabilir. Virüs taşıyan hastalar iki haftaya kadar enfekte kalırlar. Bu zaman diliminde hasta kişiler herhangi bir belirti sergilemese bile virüsü yayabilirler (Rather, 2021, s. 100564). Belirtilen bu özellikleriyle ölümcül bir hastalık olan Covid-19 benzer etkilere neden olmaktadır. Dünya genelinde büyük mali kayıplar meydana getirerek, ekonomik krizleri tetiklemiştir (Anderson, Heesterbeek, Klinkenberg ve Hollingsworth, 2020, s. 931-934).

Collins-Kreiner ve Ram'ın (2021, s. 103076), Covid-19 salgını sırasındaki ulusal turizm stratejilerini belirlediği çalışmada Covid-19 salgınının turizm endüstrisi üzerinde çeşitli etkileri olduğu belirtilmiştir. Wut, Xu ve Wong'un (2021, s. 104307), çalışmasında Covid-19 pandemisinin en yıkıcı etkisinin turizm ve eğlence sektöründe meydana geldiği belirtilmiştir. Meydana gelen etkinin boyutları seyahat ve turizm faaliyetlerinde 2,86 trilyon ABD Doları zarar ve %50 oranında gelir kaybı şeklinde belirtilmektedir.

Aslında krizler turizmde olağan olaylardır (Dolnicar ve Zare, 2020, s. 102961). Birçok destinasyon, doğal ve insan kaynaklı krizlerden etkilenebilmektedir. Bu nedenle yıllar içinde

farklı taktik ve stratejiler geliştirmiştir (Ritchie ve Jiang, 2019, s. 102812). Ancak Covid-19'dan kaynaklanan kriz, birçok yönden farklılıklar barındırmaktadır. Birincisi, seyahat, konaklama ve turizm sektöründe dünya çapında meydana getirdiği düşüştür. İkincisi, ülke ekonomilerinde dramatik olarak oluşturduğu çöküştür. Üçüncüsü, devam eden krizin birçok turizm segmentinde köklü değişikliklere neden olma potansiyelinin olmasıdır (Dolnicar ve Zare, 2020, s. 102961). Dördüncüsü ise, krizin sonunun ne zaman geleceğinin hala belirlenmemiş olmasıdır (Collins-Kreiner ve Ram, 2020, s. 103076).

Pandemi süresince yayılımı engellemeye yönelik bazı tedbirler de sağlık turizmini doğrudan etkilemektedir. Örneğin seyahatler nedeniyle enfeksiyon riski artabileceğinden uygulanan seyahat kısıtlamaları ve seyahat yasakları turizm amaçlı faaliyetlere katılımı olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durum sağlık turizmi için ülkeler arasında ve ülke içinde yapılacak sektörel etkinlik sayısını azaltmaktadır. Bu durumun çeşitli yansımaları olabilir. Örneğin arzdaki düşüşün yanında sağlık turizmi için harcanacak ücretler artabilir. Bu durum sağlık durumunu iyileştirmek için insanların daha fazla kaynak ayırmalarına, bazılarının ise mali nedenlerden dolayı sağlık turizminden vazgeçmelerine neden olabilir. Belirtilen her iki durum da sağlık turizm sektörü için olumsuz sonuçlar meydana getirebilir (McLaughlin, 2020). Pandemiler turistlerde kaygı sorunlarına da neden olabilir. Hastalık ve bulaş risklerden korkan turistler, turizm seyahatleri süresince virüs bulaşmasını önlemenin zor olduğunu düşünerek planladıkları turizm amaçlı seyahat planlarını iptal edebilirler (Mamirkulova vd., 2020, s. e01194). Bu durum uluslararası turizmi ve dünya çapında yaşanan ekonomik krizi daha da şiddetlendirmektedir (Hall, Scott ve Gössling, 2020, s. 577-598).

Sağlık turizminin temel felsefesinde, gelişmekte olan ülkelere, fiyat tarifelerinde gelişmiş ülkelere karşı maliyet avantajı sağlamak ve düşük maliyetle gereksinim duyulan sağlık hizmetinden yararlanmak düşüncesi yer almaktadır. Covid-19 pandemisinin turizm tüketimini ve sağlık durumunu engellediği belirlenmiştir. Yapılan bazı çalışma sonuçları pandemi sürecinde refah seviyesinin hızla düştüğünü göstermiştir (Yang, Zhang ve Chen, 2020, s. 102913). Bu olumsuz etkinin üstesinden ancak sektörel anlamda düzenlenecek bir turizm politikası ile gelinebilir. Sağlık durumu ile hane halkının refah seviyesi arasında karşılıklı bir ilişki bulunmaktadır. Hane halkının faydasında atılacak adımlarda genel refah iyileşir ve sağlık turizmine yapılacak harcamalar artabilir.

2. Sonuç ve Öneriler

Dünya genelinde daha önce böyle bir küresel pandemi yaşanmadığı için Covid-19'un küresel etkisini belirleyebilmek zordur. Hükümetlerin uyguladığı seyahat yasakları, ülke içinde ve sınırlarındaki kapanma tedbirlerinin sağlık turizmi üzerindeki olası etkilerini tahmin etmek ise oldukça güçtür. Fakat bilinen en net sonuç Covid-19'un sağlık turizmi üzerinde çok yaygın olumsuz etkileri olduğudur. Sağlık turizminin merkezi halindeki Güneydoğu Asya'da bulunan bazı ülkelerin, Covid-19 pandemisi sırasında ülkelerindeki nitelikli sağlık bakımı alan hasta sayılarının düşmesi ve medikal turizm gelirlerinin azalması nedeniyle ciddi sorunlar yaşamaları bu durumun önemli bir yansımasıdır (Kosaka vd., 2021, s. 1-3). Benzer şekilde Maldivler gibi sağlık turizminin yoğun olduğu yerlerde, insanlık tarihindeki bazı önemli pandemiler sonrasında sağlık turizmi için başvuran hastaların %43'e yakınının sağlık turizmini yarıda bırakmak zorunda kaldığının gösterilmesi bu pandeminin de sürmesi halinde yaşanan olumsuz etkilerin kalıcı olabileceğini düşündürmektedir (Suzana vd., 2015, s. 2-12). Medikal turistlerin yurt içi ve dışındaki hastane ve kliniklere sorunsuz bir şekilde gidebilmeleri için, sağlık kuruluşlarına ait bilgilere kolayca ulaşabilecekleri bir sistemin kurulması gerekmektedir. Ayrıca tedavi sürekliliğinin önemi ve yurt içi ve yurt dışı hastaneler arasındaki işbirliğinin önemi konusunda insanların eğitilmesi faydalı olabilir. Ayrıca gelecekte yapılacak çalışmalarda farklı modelleme teknikleri ve yaklaşımları kullanılarak tek bir ülke veya bir grup ülkedeki aylık/yıllık verilerden faydalanılarak pandemilerin turist davranışları, tercihleri üzerindeki kısa ve uzun vadeli etkileri

de incelenebilir. Bu sayede hem turizm hem de sağlık turizmi açısından ülke idarecileri ve sektör temsilcilerine alınacak önlemler ve uygulanacak tedbirler açısından bir yol haritası çizilebilir. Sağlık turizminin Covid-19 pandemisinde devamlılığını sağlamak için;

- Hükümetlerin bu sektörü ve çalışanları teşvik etmesi,
- Özendirici teşvik paketleri oluşturarak, sektörde yaşanan olumsuz etkiyi azaltması ve toparlanma sürecini hızlandırması,
- İstihdamı koruyan hamleler planlanarak insan, sermaye ve yetenek gelişimine yatırım yapılması,
- Pandemi dönemlerinde turistlerin seyahat, barınma ve harcama alışkanlıklarındaki değişikliklere karşı dikkatli olunması,
- Nüfus sorunları ve uyum ihtiyacı gibi konular ile ilgili olarak pazar araştırması yapılarak sağlık turizmini daha ileriye götürmek için paydaşlarla birlikte hareket edilmesi,
- Sağlık turizmi sektöründeki işverenlerin kriz durumlarına hazırlıklı olmaları, bu amaçla alternatifli kriz planlamaları oluşturmaları,
- Sağlık turizminde çalışan personeller için beceri eğitimleri yapılarak nitelikli insan gücünün hazırlanması ve istihdam sorumluluğuna sahip olunması,
- Pandeminin turizm, seyahat ve tüketici davranışındaki etkilerini inceleyen farklı çalışmaların yapılması,
- Ayrıca, turistlerin seyahatleri esnasında virüsün bulaşma olasılığını en aza indiren ve salgın hastalıklara karşı en etkili korunma yöntemi olan etkili aşılardan seyahat edecek tüm yolculara turizm faaliyetleri öncesinde koruyuculuk sağlayabilecek süreler içinde uygulanması önerilmektedir.

Kaynakça

- Abbas, J., Wang, D., Su, Z., & Ziapour, A. (2021). The role of social media in the advent of Covid-19 pandemic: Crisis management, mental health challenges and implications. *Risk Management and Healthcare Policy*, 14, 1917–1932. <https://doi.org/10.2147/RMHP.S284313>.
- Al-Tawfiq, J. A., Zumla, A., & Memish, Z. A. (2014). Travel implications of emerging coronaviruses: SARS and MERS-CoV. *Travel Medicine and Infectious Disease*, 12(5), 422–428. <https://doi.org/10.1016/j.tmaid.2014.06.007>.
- Anderson, R. M., Heesterbeek, H., Klinkenberg, D., & Hollingsworth, T. D. (2020). How will country-based mitigation measures influence the course of the Covid-19 epidemic? *The Lancet*, 395(10228), 931–934. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)30567-5](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30567-5).
- Blake, A., Sinclair, M. T., & Sugiyarto, G. (2003). Quantifying the impact of foot and mouth disease on tourism and the UK economy. *Tourism Economics*, 9(4), 449–465. <https://doi.org/10.5367/000000003322663221>.

- Collins-Kreiner, N., & Ram, Y. (2020). National tourism strategies during the Covid-19 pandemic. *Annals of Tourism Research*, 103076. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2020.103076>.
- Dolnicar, S., & Zare, S. (2020). Covid19 and airbnb-disrupting the disruptor. *Annals of Tourism Research*, 83, 102961. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2020.102961>.
- García-Altés, A. (2005). The development of health tourism services. *Annals of Tourism Research*, 32(1), 262–266. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2004.05.007>.
- Guan, W., Ni, Z., Hu, Y., Liang, W., Ou, C., He, J., Liu, L., Shan, H., Lei, C., Hui, D. S. C., Du, B., Li, L., Zeng, G., Yuen, K.-Y., Chen, R., Tang, C., Wang, T., Chen, P., Xiang, J., ..., & Zhong, N. (2020). Clinical characteristics of Coronavirus disease 2019 in China. *The New England Journal of Medicine (NEJM)*, 382(18): 1708–1720. <https://doi.org/10.1056/NEJMoa2002032>.
- Hall, C. M., Scott, D., & Gössling, S. (2020). Pandemics, transformations and tourism: Be careful what you wish for. *Tourism Geographies*, 22(3), 577–598. <https://doi.org/10.1080/14616688.2020.1759131>.
- Handsuh, H., & Waters, S. (1997). Travel and tourism patterns. In; H. Dupont & R. Steffen (Ed.). *Textbook of travel medicine and health* (pp. 20–26). BC Decker: Hamilton.
- Ioannides, D., & Gyimóthy, S. (2020). The Covid-19 crisis as an opportunity for escaping the unsustainable global tourism path. *Tourism Geographies*, 22(3), 624–632. <https://doi.org/10.1080/14616688.2020.1763445>.
- Kosaka, M., Kobashi, Y., Kato, K., Okawada, M., & Tsubokura, M. (2021). Lessons from COVID-19's impact on medical tourism in Cambodia. *Public Health in Practice*, 2(100182), 1–3. <https://doi.org/10.1016/j.puhip.2021.100182>.
- Kördeve, M. K. (2016). Sağlık turizmine genel bir bakış ve Türkiye'nin sağlık turizmindeki yeri. *Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi*, 2(1), 51–61.
- Kuo, H.-I., Chen, C.-C., Tseng, W.-C., Ju, L.-F., & Huang, B.-W. (2008). Assessing impacts of SARS and Avian Flu on international tourism demand to Asia. *Tourism Management*, 29(5), 917–928. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2007.10.006>.
- Mamirkulova, G., Mi, J., Abbas, J., Mahmood, S., Mubeen, R., & Ziapour, A. (2020). New silk road infrastructure opportunities in developing tourism environment for residents better quality of life. *Global Ecology and Conservation*, 24, e01194. <https://doi.org/10.1016/j.gecco.2020.e01194>.
- McLaughlin, T. (19 Şubat 2020). *Coronavirus is Devastating Chinese Tourism*. <https://www.theatlantic.com/international/archive/2020/02/economy-coronavirus-myanmar-china-tourism/606715>, Erişim tarihi: 19 Ağustos 2021.
- Mueller, H., & Kaufmann, E. L. (2001). Wellness tourism: Market analysis of a special health tourism segment and implications for the hotel industry. *Journal of Vacation Marketing*, 7(1), 5–17. <https://doi.org/10.1177/135676670100700101>.
- Nkengasong, J. (2020). Author correction: China's response to a novel Coronavirus stands in stark contrast to the 2002 SARS outbreak response. *Nature Medicine*, 26, 310–311. <https://doi.org/10.1038/s41591-020-0816-5>.

- Özer, Ö., & Songur, C. (2012). Türkiye'nin dünya sağlık turizmindeki yeri ve ekonomik boyutu. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(7), 69–81.
- Özsarı, S. H., & Karatana, Ö. (2013). Sağlık turizmi açısından Türkiye'nin durumu. *Kartal Eğitim ve Araştırma Hastanesi Tıp Dergisi*, 24(2), 136–144. <https://doi.org/10.5505/jkartaltr.2013.69335>.
- Rather, R. A. (2021). Demystifying the effects of perceived risk and fear on customer engagement, co-creation and revisit intention during Covid-19: A protection motivation theory approach. *Journal of Destination Marketing and Management*, 20, 100564. <https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2021.100564>.
- Ritchie, B. W., & Jiang, Y. (2019). A review of research on tourism risk, crisis and disaster management: Launching the annals of tourism research curated collection on tourism risk, crisis and disaster management. *Annals of Tourism Research*, 79, 102812. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2019.102812>.
- Rosselló, J., Santana-Gallego, M., & Awan, W. (2017). Infectious disease risk and international tourism demand. *Health Policy and Planning*, 32(4), 538–548. <https://doi.org/10.1093/heapol/czw177>.
- Suzana, M., Mills, A., Tangcharoensathien, V., & Chongsuvivatwong, V. (2015). The economic burden of overseas medical treatment: A cross sectional study of Maldivian medical travelers. *BMC Health Services Research*, 15(418), 2–12. <https://doi.org/10.1186/s12913-015-1054-2>.
- Thinakorn, N., Hanefeld, J., & Smith, R. (2016). Medical tourism in Thailand: A cross-sectional study. *Bull World Health Organ*, 94, 30–36. <https://doi.org/10.2471/BLT.14.152165>.
- World Health Organization. (19 Ağustos 2021). WHO Coronavirus (COVID-19) Dashboard, <https://covid19.who.int/>, Erişim tarihi: 19 Ağustos 2021.
- World Tourism Organization. (2020). *Impact Assessment of the Covid-19 Outbreak on International Tourism*. <https://www.unwto.org/impact-assessment-of-the-covid-19-outbreak-on-international-tourism>, Erişim tarihi: 19 Ağustos 2021.
- Wut, T. M., Xu, J. B., & Wong, S.-M. (2021). Crisis management research (1985–2020) in the hospitality and tourism industry: A review and research agenda. *Tourism Management*, 85, 104307. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2021.104307>.
- Yang, Y., Zhang, H., & Chen, X. (2020). Coronavirus pandemic and tourism: Dynamic stochastic general equilibrium modeling of infectious disease outbreak. *Annals of Tourism Research*, 83, 102913. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2020.102913>.
- Zeng, B., Carter, R. W., & De Lacy, T. (2005). Short-term perturbations and tourism effects: The case of SARS in China. *Current Issues in Tourism*, 8(4), 306–322. <https://doi.org/10.1080/13683500508668220>.

International Refereed & Indexed
Open Access e-Journal
JAToR[®]
Journal of Applied Tourism Research

© Copyright of Journal of Applied Tourism Research is the property of University of Applied Sciences Tourism Faculty and its content may not be copied or e-mailed to multiple sites or posted to a listserv without the copyright holder's express written permission. However, users may print, download, or email articles for individual use.